

LJILJANA
TOMANOVIĆ
PONOMAREV

Učenica
PROFESORA
DŽOJSA

■ Laguna ■

Copyright © 2012, Ljiljana Tomanović Ponomarev

Copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Učienica
PROFESORA
DŽOJSA

POGLAVLJE I

PJACA DI FJORE

Manjin put

Uglačanim pločnicima Pjace di Fjore, koja se raskalašno kupala u bleštavoj svetlosti sunčanog dana, uspravno i graciozno gazila je devojka. Elegantno odevena, probijala se sa izrazom nadahnuća kroz šaroliku svetinu, raspričanu na svim jezicima prastarog mediteranskog basena, počev od Levanta pa do srednje Evrope. Gotovo ceo vek, u Trstu, otkako je dobio status slobodne luke, sporazumevali su se predstavnici različitih naroda, nacija, naciona, već formiranih ili tek u formiranju, osvajajući ovaj kosmopolitski grad sa željom da nađu mesto pod suncem.

Gizdava svetina odisala je vidljivim zadovoljstvom. Kao da niko od prisutnih ne bi bio spreman ni prstom da

mrdne zarad utilitarne ili profitabilne ne daj bože svrhe, jer nedelja je sveti dan za odmor, za okupljanje porodice i prijatelja, za prepuštanje slatkom duhu *far niente*¹.

Po zakonu verovatnoće, nekim u gomili prisutnim zastupnicima analitičkog utilitarnog duha morala se nametnuti misao o tome da su ozbiljnosti arhitekture mesta, raskoš fasada, luksuzni izlozi, spomenik sa konjanikom, masivne kolonade i sređeni kafei, ukratko, sav materijalizovani udruženi pregalački rad graditelja, pomoraca, trgovaca, zanatlija, fabrikanta, bankara, seljaka i drugih, u protivrečju s dokonom gomilom. Kod onih levičarski orijentisanih, ova suprotstavljenost je bila društveni imperativ definisan kroz pravo na rad i na dokolicu, dok je kod nekih drugih podgrevala prezir i ratoborna osećanja, zarad težnje ka uspostavljanju čvrstog poretka stvari i italijanskog identiteta grada.

Naša lepotica, ona koja je gazila s nadahnućem, delila je raspoloženje većine, i ovo mesto za nju je bilo samo jedna datost nebeskog porekla o kojoj nema šta da se razmišlja. Treba se samo prepustiti i uživati u životu. *Dolce far niente!*²

Taj nadahnuti izraz, s povremenim bleskom iskrene radosti na licu, plenio je posebnu pažnju, namećući istovremeno utisak da je ona centar ovog geografskog prostora. Njena harizma izazivala je divljenje, želje i

¹ Dokolice.

² Uživati u dokolici.

naklonost prolaznika. Nepoznatog porekla, svojstvena ili čistoj lepoti ili pobednicima – ova osobina navodila je prolaznike da se upitaju: Ko je ona? Pozorišna glumica, princeza, bogataška kći, čarobnica natprirodnih moći, vila iz bajke? Odgovor koji su priželjkivali ostao je da visi u vazduhu.

U jednom trenutku ona nestašno podiže glavu ka nebu okrznuvši pogledom vrhove Monte Đusta, kad iznenada jedna crna ptičurina ulete u njen nebeski vidokrug...

„*Ah, mio Dio, che disgrazia!*³ Iššššššššššš!“, odmahnu nekoliko puta rukom u plavoj rukavici, u nemoj želji da je otera iz misli, i brzo odvрати pogled od baksuznog znaka – jer, prema teta Kristini, crne ptice donose nesreću, a i prema onoj narodnoj pesmi „poletjela dva vrana gavrana sa Mišara, polja širokoga“. Koliko puta je to samo tetka ponovila!

Tek, ona uspori korak, gledajući i dalje prema nebu, nakratko zažmuri, prepuštajući se poput elegantnog jedrenjaka na mirnoj pučini milovanjima sunca i prolećnog zraka. Prenuta potom iz igre, poče da razmišlja o mogućoj jačini vetrova, o mogućnosti određivanja broja čvorova, o njihovim pravcima...

Misli potpuno neobične za ovakvu sinjorinu, rekao bi neupućeni, no sasvim umesne ako se uzme u obzir pomorska tradicija njene porodice i, dosledno tome,

³ Kakav baksuz!

njena česta putovanja Mediteranom, sa ocem, na kojima je praćenje vetrokaza bilo jedna od omiljenih igara.

U genskom zapisu moreplovaca Jankovića jasno je zacrtana sklonost ka avanturama i osvajanju sveta ali i stroga podređenost tradiciji, kao utkanoj Arijadninoj niti, koja nepogrešivo vodi u sigurnu luku. Od nje se, kao žene, očekivalo da bude privržena ovom nasleđu, a ona je, naprotiv, sva gorela od žudnje za duhovnim i fizičkim daljinama. Po izlasku iz liceja, otpor prema duhu porodične tradicije i konzervativizma, oličen u domaćinstvu većito ispunjenom rodbinom i u njemu usidrenoj tetki Kristini, počeo je nezadrživo da izbija. Pa i današnja šetnja gradom, trijumfalno izvojevana, postignuta je zahvaljujući snazi te žudnje koja ju je terala na podvige poput kakvog ugrađenog *perpetuum mobile*. Senku na pobjedu bacala je jedino svest o tome da je se nije domogla na sasvim častan način.

„No, zar neki od modernih autoriteta nije rekao da cilj opravdava sredstvo? Hm? Bar ponekad.“ Odgurnuvši od sebe trenutak griže savesti, zaključio da je najvažnije to što je pobjednički trofej u njenim rukama, tačnije u plišanoj vrećici ukrašenoj vezom. A trofej je u formi pisma napisanog očevom rukom:

Ja, dolje potpisani, kapetan Bozo Yankovich, ovim sam saglasan da moja ćerka, sinjorina Maria Yankovich, zajedno sa sinjorinom Vivaldi, pohađa časove iz engleskog jezika kod... itd. Pismo je naslovljeno na:

*Signor professore
James Joyces
Berlitz Scuola
Via Catarina No. 1
Trieste*

Za otprilike „jednu uru“, kako bi na dijalektu rekli Trščani, trofej će predati profesoru lično u ruke. Važna stvar za sinjorinu! Uraaa! Igra njeno srce od sreće. Kako i ne bi kad to znači da su joj zagarantovana dva nedeljna susreta sa Korinom!

„Mojom slatkom, dragom Koorinom, Koorinicom“, peva ona u sebi.

„Ah, kad bi otac znao koliko su naspram ovog dobitka sporedni časovi iz engleskog jezika.“ No to je tajna koju deli samo sa svojom drugaricom.

Razgovor o engleskom jeziku počela je još zimus Korina Vivaldi, kad je jednog sivog dana banula na vrata njene kuće da joj podnese raport o upravo završenom času engleskog jezika kod poznatog profesora Džejmsa Džojša. Tražila je od nje da se časovima obavezno pridruži, jer će tako imati jak alibi za druženje. Profesor se već složio, samo je prethodno potreban *agreement* roditelja.

Na odlasku joj je došapnula:

„Tetki moraš objasniti da je reč o jeziku budućnosti. Da jezik ekonomije istiskuje francuski, jezik diplomatije.“
Baš će tetka to razumeti!

Ono što je prethodilo šetnji

Ali samo ova dična potomkinja svetskih pomoraca zna koliko muke je bilo potrebno da se savlada prepreka zvana „teta Kristina“. I veto stavljen na druženje s „tim svijetom sa kojim mi nemamo ništa zajedničko“.

„Nemaš pojma, tata, kako mi je tvoje prisustvo nedostajalo. Od momenta kad sam završila licej i došla kući, kao da se ni oko čega nas dve više ne slažemo!“; poveravala se zajapurenih obraza ocu, odmah po njegovom povratku, braneći sa strašću svoje razloge i ne sklanjajući sa njega pogled ispunjen silnom nadom da će odluka o derogiranju tetkine zabrane biti doneta svakog časa.

„Što se tiče časova engleskog jezika, daću svoju pisanu saglasnost jer sam prezauzet da idem s tobom.“

Otac je prećutao da je kao kapetan, zapovedajući brodom, napravio nekoliko grešaka koje su za posledicu imale kašnjenja u isporuci robe, zbog čega je pozvan na odgovornost. Rastrzan između ove dve brige, on umorno reče:

„Ali neka zasada na ovome ostane!“; konačno je glasio očev odgovor donet u formi kompromisnog

rešenja, posle dugog premišljanja i postavljanja unakrsnih pitanja.

„Hvala, hvala, tata!“ No posle erupcije poljubaca stiglo ga je novo pitanje:

„Ali kako ću pismo u nedelju da odnesem profesoru, kad mi teta Kristina brani izlaske? Moraš s njom da razgovaraš“, navaljivala je sinjorina Manja.

„Kako u nedelju? Pa nedeljom niko ne radi“, čudio se otac, dok su mu se u očima nazirali tragovi sumnje.

„Tata! To je zamisao sinjore Vivaldi i njenog prijatelja Zveva, da se čas iz konverzacije povremeno održi nedeljom baš ispred kafea. Jer ona se druži i sa nekim Englezima, pa joj je za razgovor potrebna pomoć profesora.“

Sa malo nesigurnosti u glasu, gledajući ga molećivo, doda:

„Korina mi je tako objasnila. Ali zašto nećeš da razgovaraš sa tetom Kristinom?“, stiže oca ponovo pitanje.

„Moraš razumjeti da mi treba vremena da bih je ubijedio. Ne bih htio da se ona osjeti povrijeđenom“, našao se između dve vatre, nimalo siguran da postupa pravilno u vezi sa kćerkom.

Prinučena da se sama snalazi, sinjorina je morala da primeni makijavelističku taktiku, smišljenu u tajnoj prepisci s drugaricom.

„Teta Kristina, Korina je moja drugarica iz liceja. Bolesna je već pet dana, s visokom temperaturom. Je li hrišćanski (apelovala je na njenu religioznost) da se ne odazovem na njene pozive?“, pregovorala je sinjorina

Manja. Ali videvši da tvrd orah ne popušta, ona je pojačavala svoj pritisak, postajući sve nervoznija. Tek na suzu kanutu iz zaplavljenih očiju, tetka podiže belu zastavu.

„Dobro, Manja. Idi da vizitaš drugaricu, ali samo na jednu uru. Nikako duže!“

Besomučna radost istog trena planu u sinjorininom srcu i ona se za tren oka, sa cipelama, haljinom i šeširićem na glavi, a pismom u tašni, nađe na vratima stana i sjuri niz stepenice ne pogledavši na sat. Za njom je kaskala tetka, da je isprati. Pre nego što je ušla u kola koja su se zaustavila ispred kuće, sinjorina Manja šeret-ski došapnu tetki spuštajući poljubac na njen obraz:

„Nemoj, molim te, da te brine ako malo zakasnim na ručak.“

No čim su kola zašla iza prvog ćoška, viknu vozaču da stane. Izađe lagano iz kola, ne skidajući rukavicu namesti plavi šeširić s nojevom peruškom, a zatim vozaču, iznenađenom obrtom situacije, u ruku gurnu sitniš. Malo je zastala kao da okleva na koju stranu da krene, pa svesna da je poranila i da ima vremena napretek, zacrta jedan širi plan kretanja birajući putanju koja joj se sviđa. Preslišavala se zastajkujući:

„Iz Via Spiridone izaći ću na Via novu, pa odatle pravo na Pjacu di Fjore. Obožavam nedeljnu gužvu. I šarenilo cvetne pijace!“

Unapred se radovala jer ju je pjaca od detinjstva opčinjavala.

„Odatle ću na Pjacu San Antonio pa uhvatiti pravac Via kanale.“ Zadovoljna planom, lagano pusti korak, i prepusti se zadovoljstvu, srećna što pripada gradu u kom je rođena.

Ali ova kratko izvojevana sloboda nije jedini razlog sreće i trijumfa na njenom licu. Oni su, zapravo, bili samo okidač za aktiviranje jednog dubljeg osećanja, pobunjeničke prirode, u skladu s kojim treperi njeno srce. Vrlo blizu je trenutak kada će se slobodno vinuti u svet i uključiti u tokove života modernog sveta, kome – oseća to – potpuno pripada.

Taj san o slobodi dugo su podržavali pesnici, zanese-njaci, fariseji, lažni proroci, a u tek rođenom dvadesetom veku, u slučaju mlade sinjorine on nije bio samo čežnja *za slobodom od* nečega. Naprotiv. Njega je izrodila jedna snažna želja – želja da postane operska diva i da umesto u svetske luke, poput svojih predaka, trijumfalno uplovljava na scene svetskih teataru.

Šta pokreće ovakve snove? Pokretačka snaga bio je njen glas – čisti lirski sopran, koji poput podzemnih voda nekontrolisano izbija i podriva njeno biće, i iz kojeg se jedne večeri u pozorištu tajno, u zamračenoj pozlaćenoj dvorani Teatra Grande, izrodila ta smela želja za koju je u početku sinjorina Manja, duboko je skrivajući, verovala da je samo najluđi san.

„Psssst! Čuješ se!“ Tetkin šapat na uho i gurkanje trgnuše je iz zanosa i ona tek tada postade svesna da poluglasno peva s divom. Postiđena, istog trena negde

duboko u sebi potisnula je želju da bude na mestu dive. Držala ju je tako sakrivenu sve dok je jednog dana nije obelodanila gđa Vivaldi:

„Tvoj glas je prekrasan! Ti moraš biti operaska pevačica!“

U trenu oseti želju da se ceo trg zaori od njenog glasa, da zapeva iz sve snage, izdignuta na postolju, tako moćno da zatim svojim strunama kao mrežom od nevidljivog svilenog konca zbije oko sebe gomilu razbaškarenu kao bez nekog cilja. Slika gomile zanemele od oduševljenja, iz koje se na kraju njenog pevanja prolama sve glasnjiji aplauz, ukaza se u eksplozivnim bojama, pomešanim s frenetičnim zvukom oduševljenja, koje je, kao penušavo vino, zapljuskuje sa svih strana. Ko posle ovoga može reći da ljudski glas, njegova boja, ritmika, zvučnost, osećajnost, zavodljivost, i sve što on može da sadrži, nema moć vladanja masama?

Ali kao kontrapunkt, iznenada, stiže je nevidljiva komanda, podsećanje da kontrola nad situacijom mora uvek biti uspostavljena i granice precizno utvrđene između nje i te uznemiravajuće želje. Spreмна da poslušā i izgna misao iz glave, iznenada oseti bolno razvlačenje sebe, kao na sve četiri strane sveta, izazvano ovim krutim barijerama poteklim iz drugog izvora, i nasilno postavljenim između nje i dotaknutog sna.

„Žena treba da ima muzičko obrazovanje, ali da joj to bude profesija – nipošto.“

Tako je glasio nepokolebljiv zaključak proširenog porodičnog veća o toj temi.

Njen san podržavala je samo gđa Vivaldi, jedina zaslužna za formiranje uverenja *ja to mogu*, od onog već spomenutog momenta kada je, čuvši je u svojoj kući da peva uz Korininu klavirsku pratnju, oduševljena uletela kod njih u sobu i uzviknula:

„Ti imaš prekrasan glas!“ I ne prestajući da se divi „prekrasnom glasu“, zaključila je: „Rođena si da budeš operska pevačica.“

Na ove reči srce sinjorine Manje poče da udara tako snažno, gotovo da iskoči, da je ona instinktivno preklompila ruke preko grudi, kao da je to želela da spreči. Istovremeno je osetila da je ova žena zavirila u njeno srce i otkrila najbrižnije čuvanu tajnu.

„Ovo blago ne sme ostati zatvoreno između četiri zida!“ ponavljala je sinjora, i već sledećom prilikom svoje oduševljenje podelila je s prijateljima. „Sinjorina Manja Janković će otpevati Vinsku pesmu iz *Travijate*.“

Uzbuđena kao da nastupa na nekoj svetskoj sceni, Manja je zatraživši od Korine klavirsku intonaciju, pomalo stidljivo započela ariju da bi ubrzo, prepuštena glasu da je sam nosi, nastojala čak sa očiglednim glumačkim talentom da ga oboji Violetinom⁴ emocijom. Na kraju su se svi složili da je u pitanju *divan lirski sopran*, a književnik, sinjor Italo Zvevo, bio je i precizniji, pa je kazao da će glas sinjorine Janković doživeti svetsku karijeru, samo, naravno, mora za to da se školuje.

⁴ Junakinja iz *Travijate*.

U magiji tog popodneva, u krugu ljudi slobodnih umova, i tokom intimne večere koja je usledila, njena potisnuta želja, ohrabrena aplauzima prisutnih, razotkrila se bez stida i preselila iz mašte u punu svest devojke, uobličena kroz čvrstu volju: *ja to hoću*.

Manja i dalje na putu prema kafeu „Stela Polare“

„Ja to mogu, ja to hoću“, pevale su njene misli u ritmu kojim se i kretala.

Upravo ta svest i odlučnost davali su posebnost prelepom licu sinjorine koja je i dalje gazila gradskim pločnicima sa osećanjem da je centar sveta, nova zvezda začeta na nebu, u čemu ju je snažno podržavala nepoznata gomila kojoj je ona, zahvalna, uzvraćala ljubavlju.

Gurajući od sebe senke porodičnih zabrana i bežeći od njih, prethodno ohrabren izmaštanom slikom velike budućnosti, njen duh najednom poče da se širi, oslobođen tesnih oblika Aladinove lampe u koje je htela da ga, kao krajnja izvršna vlast, ugura teta Kristina. Stremio je ka univerzumu, prožimajući Manju doživljajem slatkog spajanja i nestajanja, pri čemu su, istovremeno, sa nje spadali svi oni neudobni slojevi uporno i sistematski preko nje navlačeni, voljom drugih. Od tog osećanja, njeno rasterećeno telo samo što ne polete, ispunjeno žudnjom za nepoznatim.

Misao lagano dotaknu vreme i njegov tok te ona, time potaknuta, pomisli:

„Jezus Marija! Sigurno kasnim. Mora da sam se preterano zadržala na Pjaci di Fjore!“

Dugonoga gazela ubrza korak i tek kad izađe na Trg San Antonio, oseti olakšanje. Od kafea „Stela Polare“ delila ju je samo raskrsnica, a sat na trgu pokazivao je da nema razloga za žurbu.

„Leptotice, daj dlan da ti vidim budućnost“, prenu je iz razmišljanja čudan naglasak, dok su je zadivljeno gledale tople crne oči, sjajne i vlažne, u kojima se rađala nada, i davale lepotu okruglastom licu mlade žene, potamnelom od stalne izloženosti dnevnoj svetlosti.

Na pominjanje budućnosti sinjorinu Manju prože mala nelagodnost, možda mali strah, pomešana sa iznenadnom željom da, što da ne, i zaviri u tu budućnost.

„Ne, ne mogu sada, žurim, možda kad se budem vraćala“, suprotno želji, sa delikatnom ljubaznošću odbi Ciganku.

„Ajde, leptotice, daj da zaradim koji solad, a i tebi, da ti vidim od čega da se čuvaš! Mnogo si lepa, i dobra, pa su mnogi uroci na tebe bačeni!“

Sinjorina Manja se malo trgnula, ne bi joj pravo, ali sad već energično odbi gitaru.

Ova je i dalje gledala za njom s nekom posebnom pronicljivošću u pogledu, pa pre nego što se sinjorina okrenu, sustiže je glas: